

Het misdadigerskerkhof

in

Oosterhout

Stan Bol

© Oosterhout 2013

ISBN: 978-90-818114-1-5

Nur: 693

Uitgave in eigen beheer

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

VOORWOORD

Enkele jaren geleden kwamen Stan Bol en Cees Kops met de aankondiging dat zij bij hun speurtochten in het regionale archief op een zeer opmerkelijk historisch bestaan waren gestuit. Ze wilden er echter geen verdere mededeling over doen om in alle rust het gehele verhaal verder uit te diepen. Ze lieten ons in nieuwsgierigheid achter en we hoorden er niets meer van. Tot ongeveer een jaar geleden. Toen werden we door Stan en Cees uitgenodigd voor een excursie bij de Oude Bredase Baan, waar ons het mysterie werd onthuld: we bevonden ons op het voormalige misdadigerskerkhof van Oosterhout.

Stan stelde voor dat hij het op zich zou nemen om zoveel mogelijk feiten over dit historische kerkhofje te verzamelen

en op papier te stellen, maar de organisatie rondom publicatie en mogelijke inrichting graag aan de heemkundekring wilde overlaten. Wij zijn graag met zijn voorstel akkoord gegaan. We zijn inmiddels weer een jaar verder. Stan heeft zijn onderzoekswerk afgerond en op papier gezet. Via de Archeologische Dienst hebben wij de medewerking van het gemeentebestuur gekregen bij de aanduiding en afbakening van het gebied. Helaas heeft Stan dat niet meer mogen meemaken; hij overleed op 1 juni jl. Als eerbetoon aan hem zullen wij zijn project afronden en het misdadigerskerkhof van Oosterhout voor altijd aan de vergetelheid onttrekken.

Misschien is de uitdrukking 'misdadigerskerkhof' een (te) groot woord voor een kleine algemene begraafplaats voor overledenen die op de kerkelijke begraafplaatsen werden geweigerd. Er is daar slechts van twee teraardebestellingen gebleken. En dat waren moordenaars, zij het zelfmoordenaars, maar zelfmoord werd in die tijd als een misdaad gezien. Strikt genomen heeft Oosterhout dus wel degelijk een misdadigerskerkhof gehad, ook al was dat dan ook bescheiden van omvang en gebruik.

Stan, bedankt.

Oosterhout 2013,
Heemkundekring De Heerlijkheid Oosterhout, Ad
den Dekker, waarnemend voorzitter.

Inleiding

Oudere inwoners van Oosterhout kunnen zich nog wel herinneren, dat in vroeger jaren, aan de Oude Bredasebaan een algemene begraafplaats lag; in de volksmond wel het misdadigerskerkhof genoemd.

Sommigen van hen kwamen er in hun jeugd wel eens, maar konden op latere leeftijd niet meer de juiste plaats aanwijzen. Dezelfde ouderen waren tijdens de Tweede Wereldoorlog tussen de tien en vijftien jaren oud. In 1944 en 1945 werden alle bomen en struiken die in het gebied rond de Oude Bredasebaan stonden door de burgers van Oosterhout illegaal gekapt en mee naar huis genomen. Brandstof was in die tijd een schaars goed. De jeugd van toen kende het gebiedje zonder bomen en struiken. Nu is het volledig begroeid en is het moeilijk voor hen om na zoveel jaren de plaats van het misdadigerskerkhof nog te kunnen bepalen. Gelukkig was het mogelijk om door historisch onderzoek in de archieven wat meer te weten te komen over deze begraafplaats.

Het zou jammer zijn als dit begraafplaatsje in de vergetelheid zou raken en deze publicatie wil er -samen met de heemkundekring "De Heerlijkheid Oosterhout"- aan meewerken om dit voor het nageslacht te behouden

Stan Bol

De begraafplaatsen

Voor 1828 werden de doden in Oosterhout begraven op het kerkhof van de St. Jan op de Markt of in de kerk zelf.

De vondelingen, ongedoopten, misdadigers en zelfmoordenaars werden begraven ten noorden van de St. Jan, in ongewijde aarde.

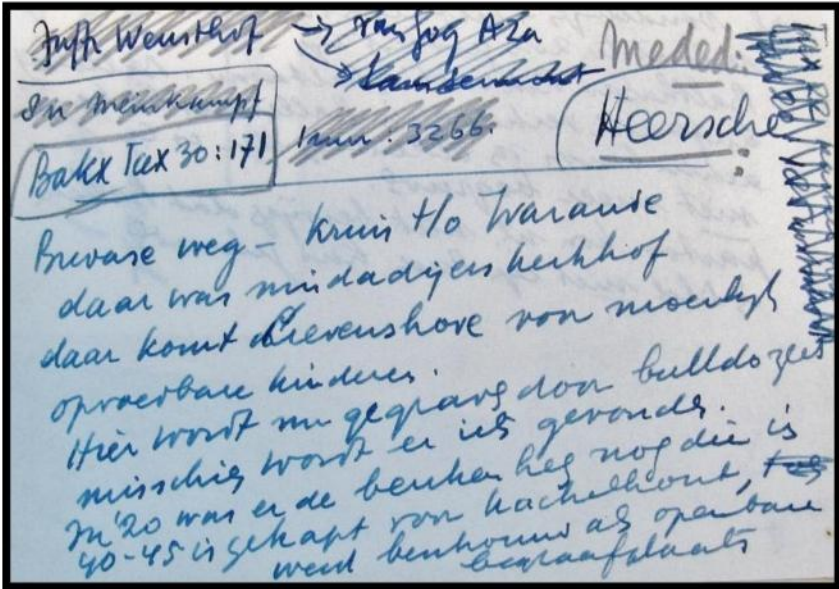
Het plegen van zelfmoord stond in de ogen van de katholieke kerk gelijk aan een misdaad. Maar we zullen verderop zien dat daar niet altijd de hand aan werd gehouden.

In het archief ben ik ook wel tegengekomen dat een moordenaar aan de voet van de galg werd begraven. In 1610 had iemand in Oosterhout een vrouw en kind omgebracht. Nadat de echtgenoot en vader van deze twee, na enkele maanden zelf kwam te overlijden, kwam men er achter, dat hij de dader was. Hij was al begraven op het kerkhof op de Markt in gewijde aarde. Men groef het lijk weer op en begroef het stoffelijk overschot onder de galg. Aan de galg bevestigde men een klepel, die in de wind lawaai maakte zodat iedereen die er langs kwam wist, hier ligt een moordenaar begraven. Hij ontliet dus zijn straf niet.

Mensen die, in afwachting van hun berechting, op het gemeentehuis op de Heuvel gevangen zaten en zelfmoord pleegden -dat gebeurde in totaal zo'n drie keer- werden midden in de nacht aan de noordkant van de kerk begraven.

Na 1829 mocht men op bevel van koning Willem I geen doden

meer begraven in de kerk en op de begraafplaats rondom de kerk. Men moest, in plaatsen met meer dan 1000 inwoners, buiten de stadsgrenzen een begraafplaats aanleggen.

Een briefje uit 1961 van dr. Sluijters, die melding maakt van een misdadigerskerkhof

In 1828 kocht het kerkbestuur van de St. Jan een hectare grond aan de Veerseweg. De pastoor van de St. Jan bood het gemeentebestuur daarvan 100 m² aan om daarop een algemene begraafplaats in te richten.

Vanaf 1828 werd op deze algemene begraafplaats niemand begraven en het bestaan hiervan verdween uit het collectieve geheugen. Dit zou de gemeente Oosterhout, zoals uit het

navolgende verhaal zal blijken, nog in grote verlegenheid brengen. In 1840 was Franciscus Brouwers proost op het klooster St. Catharinadal. In 1846 verscheen de maagd Maria in Salette, een dorpje in Frankrijk, aan een herder en herderinnetje en die riep op om boetedoening te doen anders zou de wereld vergaan. Brouwers vatte dat wat al te zwaar op en eiste van de zusters extreme boetedoening. Per dag kreeg men nog maar een hele kleine maaltijd en een slokje water. Zelfs het vee moest vasten. De gezondheid van ieder op het klooster kwam in gevaar. Op een zuster, Anna Mouwen, na kwamen de zusters in opstand. Uiteindelijk kreeg Brouwers met Anna Mouwen in 1862 ontslag van de bisschop en het tweetal vertrok naar Antwerpen. In de kerstnacht van 1863 overleed Anna Mouwen. Haar uiterste wil was dat ze na haar dood in Oosterhout begraven wilde worden. In Oosterhout was er echter geen enkele kerkelijke instantie die Anna op haar kerkhof wilde hebben i.v.m. het gedoe van proost Brouwers eerder. De gemeente kwam ook niet op het idee Anna op de algemene begraafplaats aan de Veerseweg te begraven. Men was het bestaan daarvan vergeten. De broer van Anna dreigde haar voor het gemeentehuis op de Heuvel op te baren als haar laatste wil niet ingewilligd werd. De officier van justitie in Breda werd ingeschakeld. Uiteindelijk werd Anna in Antwerpen begraven. Dit voorval is een van de redenen dat de gemeentebesturen na 1869 buiten een kerkelijke instantie om, een algemene begraafplaats moesten inrichten.

De algemene begraafplaats aan de Oude Bredase baan in de volksmond het misdadigerskerkhof genoemd. Links en rechts zijn de opgaande beuken van de haagbeuk rond de begraafplaats te zien.

Oosterhout richtte aan de Oude Bredasebaan een algemene begraafplaats in, maar de gemeenteraad had wel zo zijn bedenkingen. Sporadisch zou er iemand begraven worden op deze algemene begraafplaats. Men vermoedde al dat niemand het baantje als doodgraver van de algemene begraafplaats wilde aannemen anders dan tegen een zeer hoge beloning, om nog maar te zwijgen als er iemand in de avond of nacht begraven moest worden. Per jaar stond er 10 gulden op de begroting voor het onderhoud van de begraafplaats.

Betonnen paaltjes als afbakening van de begraafplaats.

De Oude Bredasebaan was voor de aanleg van de Bredaseweg in 1815 de kortste weg naar Breda. Als het regenachtig weer was dan werd de Oude Bredasebaan, die onverhard was, een modderige weg en de voerman reed dan op de baan ernaast. Op die manier werd de weg wel 50 meter breed.

Nadat de Bredaseweg was aangelegd, verloor de Oude Bredasebaan zijn functie en werd een landweg. De gemeente Oosterhout maakte van de ongebruikte brede bermen percelen zodat die verhuurd konden worden. Een van de percelen gebruikte de gemeente Oosterhout om daar de algemene begraafplaats op aan te leggen.

Jaarverslagen

Er zijn niet veel gegevens over de algemene begraafplaats in de archieven te vinden. Gelukkig zijn de jaarverslagen van de gemeente Oosterhout tussen 1850 en 1930 bewaard gebleven waar we toch wat uit kunnen halen. De jaarverslagen geven op tal van gebieden informatie zoals het aantal begraven personen op diverse begraafplaatsen in Oosterhout en dus ook van de algemene begraafplaats.

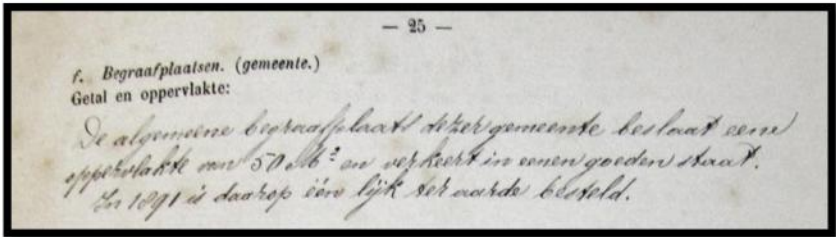
De eerste vermelding van een algemene begraafplaats is in 1876. Het jaarverslag vermeldt dan dat Oosterhout een algemene begraafplaats heeft op een kwartier lopen van de kom. De grootte ervan is 50 m². In 1901 geeft het jaarverslag wat meer informatie en komen we aan de weet dat de algemene begraafplaats aan de Oude Bredasebaan ligt. De begraafplaats ligt er afgelegen en omdat er geen geregeld toezicht is, heeft men veel last van baldadige jeugd. De toestand van de begraafplaats was in dat jaar slecht meldt het jaarverslag. In 1915 is het lijkenhuisje dat op de begraafplaats stond verdwenen.

Een lijkenhuisje was verplicht evenals een heg of muur rondom de begraafplaats. De grootte was nog steeds 50 m². In 1924 vermeldt het jaarverslag dat de begraafplaats plots 78 m² groot is.

Wat was de oorzaak hiervan? Had men plaatsgebrek? Waren er misschien veel moordenaars in Oosterhout die begraven moesten worden?

Aantal begraven personen

Tussen 1876 en 1930 vermelden de jaarverslagen dat er twee mensen begraven zijn op de algemene begraafplaats. In 1891 had iemand zich opgehangen in een bosje achter slotje Brakenstein. Bij nader onderzoek bleek dat het Balthazar Litzroth was. Hij was brievenbesteller in Oosterhout in dienst van de Zuider Stoomtrammaatschappij

Een fragment uit het jaarverslag van de gemeente Oosterhout van 1891.

Het ene lijk dat in dat jaar begraven werd was van Balthazar Litzroth

Hij had vier kinderen in de leeftijd van een tot vier jaar. Nadat hij, op 16 juli 1891, om vijf uur in de morgen dood gevonden werd in dat bosje werd hij enkele dagen later op de algemene begraafplaats begraven. Het bleek dat zijn vrouw al twee maanden zwanger was. In Oosterhout bracht dit geval onder de inwoners veel ophef teweeg.

Ongetwijfeld zal men het een misdaad hebben gevonden, het feit dat Balthazar vier jonge kinderen en een vrouw in verwachting in grote armoede achterliet. De pastoor zal ook niet gewild hebben dat hij op het katholieke kerkhof op de

Veerseweg begraven zou worden. Het bosje werd na zijn dood het Ballekesbosje genoemd; Balleke was de bijnaam van Balthazar.

Vanaf die tijd zal men, in de volksmond, de algemene begraafplaats aan de Oude Bredasebaan het misdadigerskerkhof zijn gaan noemen.

In 1897 vonden in Oosterhout twee zelfdodingen plaats. Cornelis de Wolf had zin het leven niet veel geluk gehad. Hij verdiende de kost met het maken van schoenen. Vijf kinderen werden dood geboren, een kind overleed na drie maanden, zijn eerste vrouw overleed tijdens de geboorte van het laatste kind en zijn tweede vrouw overleed enkele jaren voor zijn dood. Na zijn dood werd opgemerkt dat hij altijd in zichzelf gekeerd was, veel piekerde en weinig contacten met anderen had.

De tweede persoon die zelfdoding had gepleegd was Adriaan Smits; ongehuwd en van beroep arbeider.

Iedereen had het met Cornelis de Wolf te doen, die door het leven al zo zwaar gestraft was. Hij werd begraven op de katholieke begraafplaats aan de Veerseweg.

Adriaan Smits werd op het misdadigerskerkhof begraven. De pastoor maakte dus wel degelijk uitzonderingen.

Dat de begraafplaats groter was geworden lag dus niet aan het aantal doden die begraven moesten worden.

Overigens van de 11000 inwoners in Oosterhout in 1893 waren 8 mensen geen lid van een kerkgenootschap. Deze

mensen werden kennelijk ook niet op de algemene begraafplaats begraven en gezien de ligging ervan niet verwonderlijk. Het moet hier in vroegere tijden een lugubere plek geweest zijn. En niet iedereen wilde naast een misdadiger begraven worden.

Misschien werden die elders begraven of had de pastoor toch wel een plaatsje op zijn kerkhof.

Officieel kende de begraafplaats drie klassen, 1, 2 en 3, waarvan de kosten 6, 4 en 2 gulden bedroegen.

Wat was dan wel de reden voor vergroting van de begraafplaats van 50 naar 78 m² ?

De wortels van de voormalige haagbeuk rond de begraafplaats grijpen als klauwen in de aarde

Waterleidingmaatschappij

In 1921 wilde de Waterleidingmaatschappij NV Brabant naast Seppe, waar al een pompstation was, hier een waterpompstation bouwen en in de bermen van de Oude Bredasebaan waterputten slaan. Men wilde tot januari 1975 een concessie van de gemeente om water op te mogen pompen. Voor dit doel kocht de waterleiding van de gemeente Oosterhout de Oude Bredasebaan met zijn bermen, met dien verstande dat de weg en de begraafplaats in de berm openbaar moesten blijven. De Oude Bredasebaan was totaal 4,5 ha groot en werd voor 3300 gulden verkocht.

Door deze aankoop door de waterleidingmaatschappij veranderde het perceel waar de begraafplaats op lag en werd het wat groter.

De overblijfselen van de begraafplaats

Op de voormalige algemene begraafplaats zijn nog de overblijfselen te zien van de omheining van de begraafplaats. Tegen de greppel aan staan helemaal begroeid met de beukenbomen twee betonnen paaltje waar ijzerdraad aan vast zat. De rest van de paaltjes is verdwenen. De afstand tussen de twee paaltjes is 5 meter, dus de begraafplaats was 10 meter lang.

In het archief van de familie Sluijters, de huisartsenfamilie in de 20ste eeuw in Oosterhout, bevindt zich een kattedelletje

met wat tekst over het misdadigerskerkhof. Een onooglijk papiertje met nuttige informatie. De tekst luidt als volgt:

"Bredaseweg / Kruis daar lag het misdadigerskerkhof. Men is daar nu aan het graven met bulldozers. Lievenshove komt er. Dat was in 1961, hier komt een tehuis voor moeilijk opvoedbare kinderen, misschien wordt er iets gevonden. Dit kerkhof was een algemeen kerkhof en ook wel het misdadigerskerkhof geheten. Vondelingen, moordenaars, zelfmoordenaars en ongedoopten werden hier begraven.

Rondom de begraafplaats stond in 1920 een haagbeuk, die in de oorlog afgehakt werd omdat er schaarste aan brandhout was".

Het gegeven dat de haagbeuk was afgehakt is een belangrijke aanwijzing, de haagbeuk is weer gaan uitschieten zoals op de begraafplaats te zien is en torenhoog opgegroeid. Het opnieuw uitlopen van de haagbeuk is goed te zien.

Het gaat hier om een restant van de haag rondom de begraafplaats.

Na het lezen van bovenstaand briefje zou men tot de conclusie moeten komen dat op het misdadigerskerkhof veel mensen begraven werden. Men moet bedenken dat dit verhaal van generatie op generatie werd doorgegeven en steeds meer aangedikt en steeds minder betrouwbaar werd.

De begraafplaats aan de Oude Bredasebaan werd in 1934

opgeheven en in dat jaar werd op de RK Begraafplaats aan de Veerseweg de zuidwesthoek als algemene begraafplaats ingericht. De grootte was slechts 25 m². Nu staat er op die plaats een grote container voor groenafval. Hier werden tussen 1934 en 1955 slechts twee mensen begraven.

In de jaren vijftig zou de algemene begraafplaats aan de Veerseweg aanmerkelijk worden uitgebreid.

Vermoedelijk zijn de overblijfselen van de twee begraven personen op het misdadigerskerkhof aan de Oude Bredasebaan nooit geruimd.

Aan de inkervingen in de beukenbomen is te zien, dat op het misdadigerskerkhof verliefde stelletjes kwamen, zonder dat men wist dat het hier om een oude begraafplaats ging.

De oude Bredasebaan

Sommige oudere inwoners van Oosterhout kunnen zich nog spookverhalen herinneren over het misdadigerskerkhof, die vroeger op lange winteravonden bij het haardvuur werden verteld. Iedereen kende wel iemand die ter hoogte van de begraafplaats in de avonduren witte schimmen had gezien en een huiveringwekkend gegil had gehoord. Het zouden de dolende zielen van Balthazar en Adriaan zijn.

Bronnen

Regionaal Archief Tilburg, RAT
Gemeente Oosterhout

Archief 2001: inventaris 11, 4 februari 1879

Archief 2001: inventaris 304, 27 december 1863, 4 februari 1864

Archief 2001: inventaris 312, 10 april 1897, 10 november 1897

Archief 2001: inventaris 339-377, gemeenteverslagen gem. Oosterhout

Archief 2001: inventaris 401, staat van vaste goederen gem. Oosterhout

Archief 2001: inventaris 390, 28 oktober 1921

Archief 2001: inventaris 979, 20 augustus 1957

Archief 3157: doos 15, uitvaarten 1875-1900

Archief 2052: inventaris 2

Archief 3109: inventaris 1034

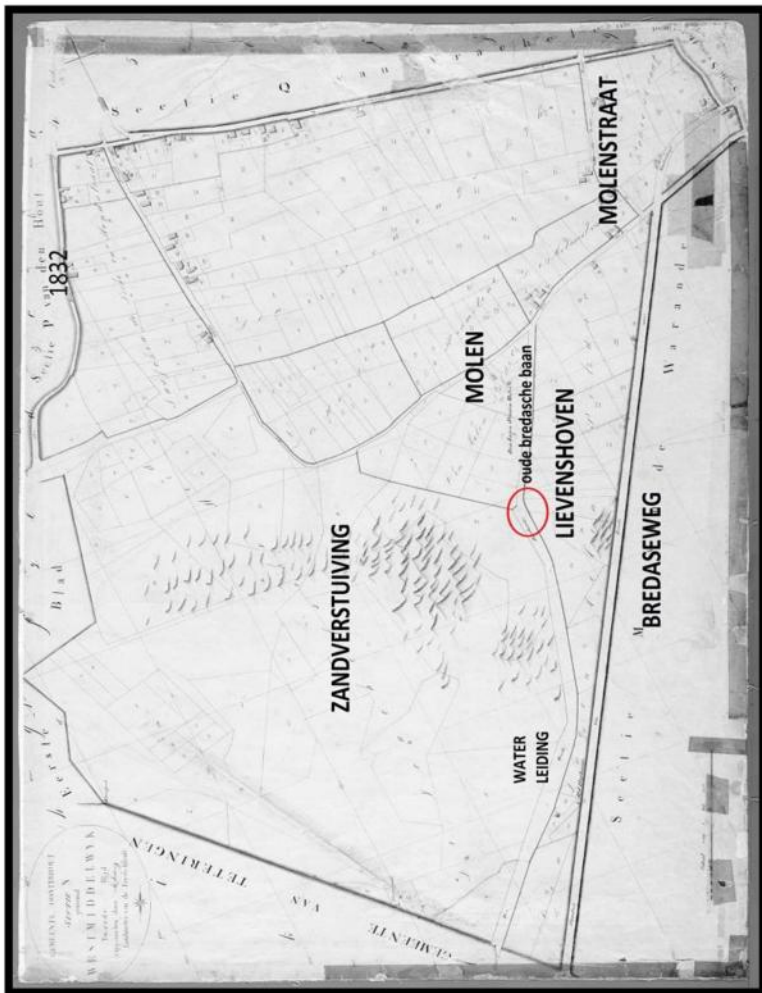
Historisch onderzoek: Stan Bol
m.m.v. Heemkundekring "De Heerlijkheid Oosterhout"

BIJLAGEN

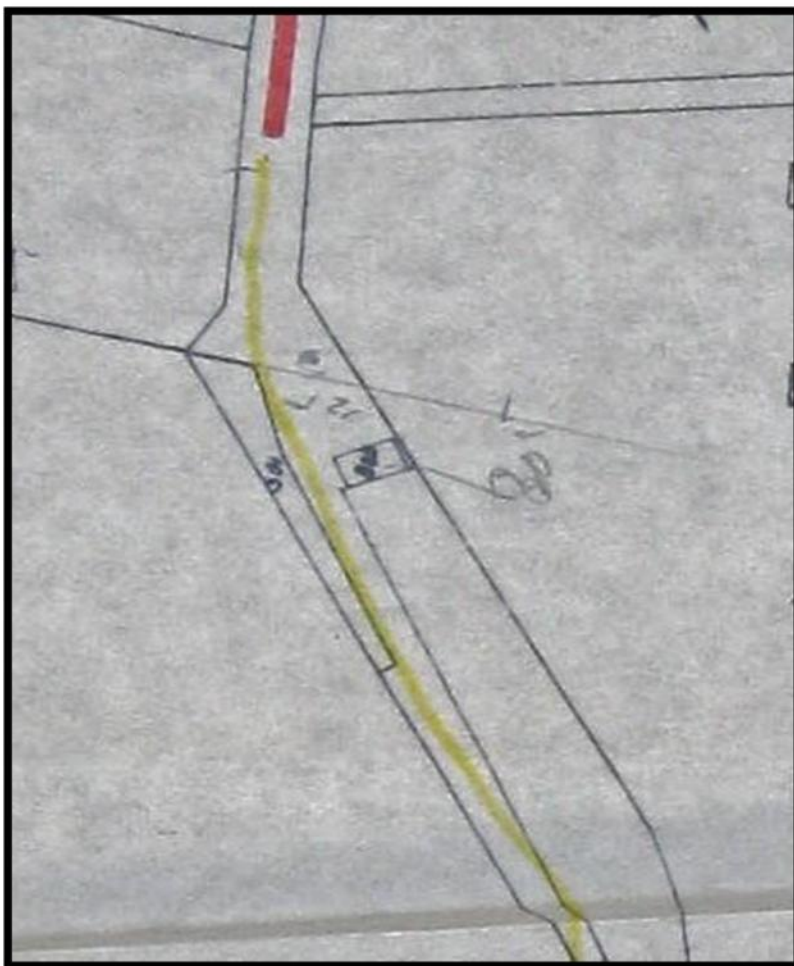
Kadasterkaart 1832

Kaart uit 1921

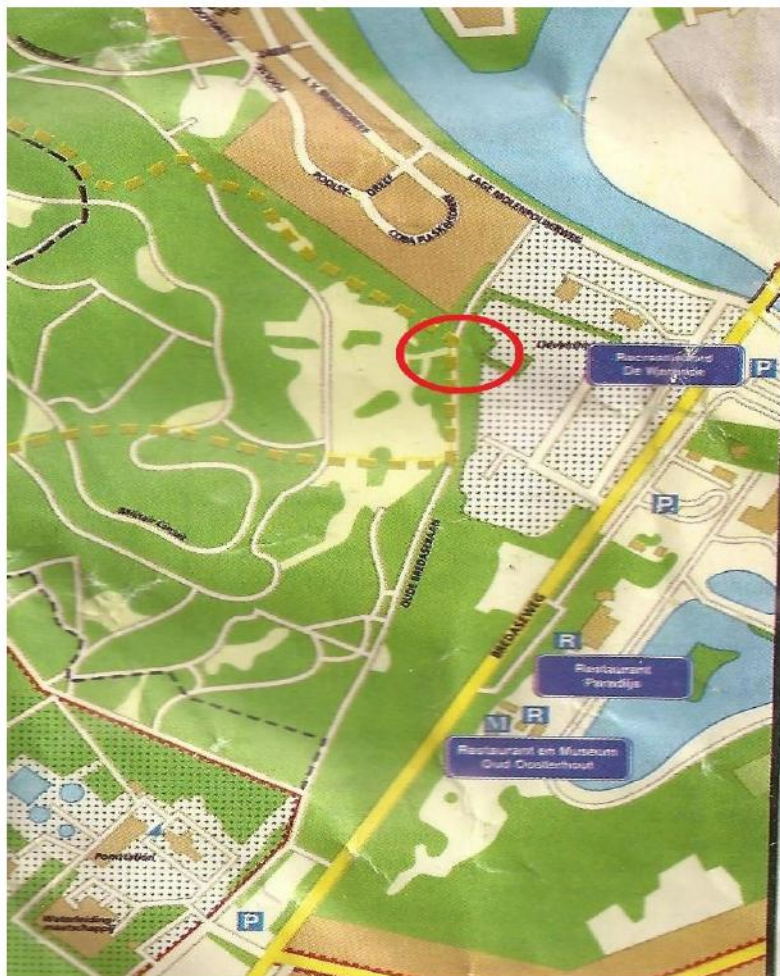
ANWB-kaart Vrachelse Heide

Kadasterkaart uit 1832 met het gebiedje waar het misdadigerskerkhof, binnen de rode cirkel, lag

Een kaart uit 1921 gemaakt n.a.v. de verkoop van de Oude Bredasebaan aan de Waterleidingmaatschappij De begraafplaats heeft het perceelnummer 805

Een ANWB-kaart van de Vrachelse Heide. Rechts boven is nog net de brug aan de Bredaseweg te zien. Binnen de rode cirkel lag de algemene begraafplaats in de volksmond het misdadigerskerkhof genoemd.